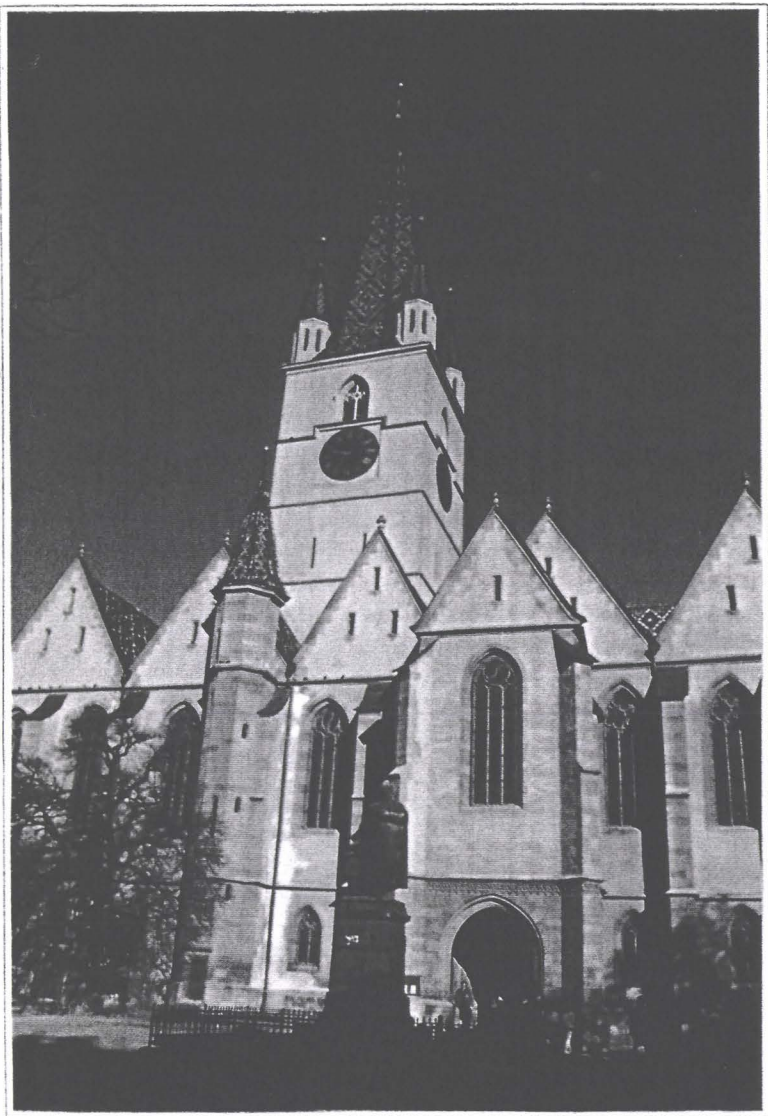

Peter Weber

O săptămână de interculturalitate în orașul lui Hermann

După sesiunea inaugurală desfășurată în iulie la Sovata și care a supus dezbaterii teme legate de trecutul, prezentul și viitorului Transilvaniei, sesiunea de la Sibiu (6-12 noiembrie) a avut ca subiect principal istoria și cultura sașilor transilvăneni. În acest fel „academicienii” au avut prilejul de a cunoaște aportul cultural considerabil al acestei etnii, vestită națiune a Transilvaniei de odinioară. Datorită faptului că, din păcate, cunoașterea reciprocă a naționalităților din România nu este promovată în sistemul de învățământ, participanților li s-a oferit un spectru larg de unghiuri de abordare, precum istoria, folclorul, literatura germanilor din România și a sașilor în special.

Cu ajutorul celor aflate de la referenții noștri, am să schițez o încercare de „istorie a sașilor transilvăneni.”

Colonizarea sașilor a avut loc treptat, dinspre apus spre răsărit, iar primele așezări au fost întemeiate pe Valea Mureșului între Orăștie (Broos) și Sebeș (Mühlbach). Această vale, spre deosebire de alte zone greu accesibile ale Transilvaniei, a fost și anterior secolului XII artera principală a popoarelor migratoare. În timpul domniei sale, regele Ungariei Géza II (1141-1162) a invitat în regatul său „hospites”, la început „flandrenses” apoi „teutonici”. La Orăștie aceștia au construit pe locul actualei biserici calvine, o biserică din piatră din secolul XII. Ulterior coloniștii și-au constituit propria structură politică și bisericească. În schimbul angajamentului lor de a veni în ajutorul autorității regale amenințate de către feudații locali precum și în urma influenței crescînde a ordinului teutonic din Țara Bîrsei, ei au primit în 1224 de la regele Andrei II diploma cu privilegiile care le permiteau constituirea lor într-un „unus sit populus” pe Königsbaden (Pămînt Crăiesc), între Orăștie și Baraolt. Pe acest teritoriu au fost întemeiate cele șapte districte săsești ale Transilvaniei, de unde și denumirea germană a provinciei: Siebenbürgen. În realitate au existat inițial opt asemenea districte în jurul cîte unui burg: Sibiu/Hermannstadt, Orăștie/Broos, Miercurea/Reussmarkt, Nocrich/Leschkirch, Cincu/Großschenk, Sebeș/Mühlbach, Rupea/Reps și Sighișoara/Schässburg. De ce s-a păstrat totuși tradiția celor „șapte cetăți”? Interpretările sînt diferite: șapte era în evul mediu o cifră magică sau cel de-al optulea district s-a constituit după generalizarea denumirii de Siebenbürgen (acesta pare să fi fost cel din jurul Sighișoarei). În secolul XV-lea s-a instituit „Universitatea Sașilor” ce reunea districtele săsești, încadrînd locuitorii acelor teritorii în structurile juridice și administrative ale patriciatului săsesc. De autonomia acestor structuri instituționale au beneficiat nu numai locuitorii sași, dar și cei români care trăiau pe Pămîntul Crăiesc sub aceeași jurisdicție; pe pămînturile limitrofe districtelor săsești, țărani sași se aflau însă în relații de dependență feudală, drepturile și privilegiile neacordîndu-se în funcție de etnie deoarece aceasta nu avea nici o relevanță în epocă. Prima amenințare de lichidare a autonomiei săsești a venit din partea Curții Vieneze în timpul centralismului iozefinist de după 1781. Lovitura de grație i-a fost dată însă de către un alt stat aflat în aceeași febră a centralismului epocii moderne: Ungaria din timpul dualismului.

(continuare în pagina 4)

Calendar

Naptár

5-7 noiembrie — Participarea Editurii PRO EUROPA la *Tîrgul Internațional de Carte* organizat de Asociația Breașla Cărții Maghiare din România în foaierea Teatrului Național din Tîrgu Mureș.

6-8 noiembrie — Seminarul *Mesajul naționalist în mass-media* organizat la Cluj de către Agenția de Monitorizare a Presei a Fundației Academia Cațavencu. Din partea LPE a participat Marius COSMEANU.

6-12 noiembrie — În organizarea Centrului Intercultural al LPE, a avut loc la Centrul Carl Wolff din Sibiu cea de-a II-a sesiune a Academiei Interculturale Transsylvania, sub titlul *Comunitatea săsească — exotism sau istorie*.

6 noiembrie — Cursuri ale Colegiului Democrației (*Rohul organizațiilor neguvernamentale într-o societate democratică și Drepturile copilului*) la Sovata. Referenți: Mircea SUHĂREANU, respectiv HALLER István.

12 noiembrie — *Vizita* Excelenței Sale Walter PALM, ambasador al Olandei la sediul LPE.

17-18 noiembrie — Societatea Independentă Română a Drepturilor Omului, în parteneriat cu Centrul de Informare și Documentare al Consiliului European în România, a organizat la București, seminarul *Poliția și drepturile omului*.

Din partea LPE a participat HALLER István.

27-29 noiembrie — *Dezbatere pe tema drepturilor minorităților* organizată la Ilieni de CIVITAS în cadrul proiectului Băncile — dialog interetnic. Din partea LPE a participat HALLER István.

24 noiembrie - 2 decembrie — A avut loc la Harare, Zimbabwe, *Festivalul Decadei de Solidaritate a Bisericii cu Femeia*, organizat de World Council of Churches. A participat din partea Forumului Ecumenic al Femeilor Creștine din România, doamna Lucia BRISCAN, membră a Consiliului de Coordonare al LPE.

november 5-7 — A PRO EUROPA Kiadó részt vett a Romániai Magyar Könyves Céh által a Marosvásárhelyi Nemzeti Színház előcsarnokában szervezett *Nemzetközi Könyvvásáron*.

november 6-8 — *Nacionalista üzenet a sajtóban*, szeminárium, melyet az Academia Cațavencu Alapítvány Sajtófigyelő Irodája szervezett Kolozsváron. A PEL részéről Marius COSMEANU vett részt.

november 6-12 — *A szász közösség — egzotikum vagy történelem* címmel, a PEL Interculturális Központjának szervezésében, a szebeni Carl Wolff Központban sor került a Transsylvania Interculturális Akadémia II. ülészakára.

november 6 — Előadások a Demokrácia Kollégiuma számára *A nemkormányzati szervezetek szerepe a demokratikus társadalomban* és *A gyermekek jogai* címmel. Előadók: Mircea SUHĂREANU illetve HALLER István.

november 12 — Walter PALM Öexcellenciájának, Hollandia nagykövetének *látogatása* a PEL székhelyén.

november 17-18 — A rendőrség és az emberi jogok, szeminárium, melyet az Emberi Jogok Romániai Független Társasága és az Európa Tanács Tájékoztató és Dokumentációs Központja szervezett Bukarestben. A PEL részéről HALLER István vett részt.

november 27-29 — *Vitaforum a kisebbségi jogok témakörében*, a CIVITAS szervezésében Illyefalván, a Padok — interkulturális párbeszéd program keretében. A PEL részéről HALLER István vett részt.

november 24 - december 2 — A zimbabwei Hararében sor került *Az egyház és a nők szolidaritása dekádjának fesztiváljára*, a World Council of Churches szervezésében. A Romániai Keresztény Nők Ökumenikus Fóruma részéről Lucia BRISCAN, a PEL Koordinációs Tanácsának tagja vett részt.

Marius Cosmeanu

ÎNAINTE

„Țineți minte cinci cuvinte: e mai rău ca înainte!”.

Acesta era unul din cele mai frecvent scandate sloganuri „antiprezidențiale și antiguvernamentale” de la demonstrațiile de stradă din anii imediat următori căderii comunismului în România. Logica democrației însă sau frustranta — pînă în 1996 — alternanță la guvernare face ca azi același mesaj să fie transmis, indirect, și de către o parte mult mai mare a populației, tocmai celor care l-au lansat. Ajunși din contestatari guvernanți (și mă gândesc în primul rînd la partidele care au format la acea vreme Convenția Democrată), membrii actualei puteri — așa cum ne-o arată sondajul realizat de institutul Metro Media Transilvania — se văd alunecînd pe toboganul (periculos de înclinat!) al erodării politice. Scăderea popularității principalelor instituții/puteri ale statului, nemulțumirea în rîndul cetățenilor sau tendința tot mai crescîndă de „fascizare” a sferei politicii sînt toate semne ale unei societăți care se întoarce „împotriva ei însăși”, după cum observa încă în 1992, fostul director al Centrului Cultural Francez din Cluj, Bernard Paquetteau.

Neîncrederea în prezent, dar mai ales în viitor, îi face pe 51% dintre români să considere trecutul ca fiind unica alternativă sau soluție „viabilă”. Acesta este procentajul cu care persoanele selectate în eșantionul Metro Mediei au răspuns afirmativ la întrebarea: „Era mai bine înainte de 1989?”. Cu alte cuvinte, întorcîndu-se spre trecut, societatea românească de azi manifestă tendința de a „evada din libertate” optînd pentru spasmele totalitarismului...

Desigur, faptul că mai mult de jumătate (50% + 1!) din respondenți consideră că înainte de 1989 se trăia mai bine decît acum, poate fi privit din mai multe unghiuri. Am să adaug deci, două detalii interpretative.

În primul rînd, se știe că Ion Iliescu a primit la alegerile din 1990 și 1992

peste jumătate din totalul voturilor (și chiar mai mult). De asemenea, se cunoaște și faptul că marea majoritate a acestor voturi veneau din regiunile fostului regat. Or, dacă situația este similară și în cazul sondajului realizat de Metro Media, și înclin să cred că da, explicațiile și concluziile unui studiu bazat pe aceste rezultate au o cu totul altă formulare, decît în cazul în care distribuția celor care susțin că era mai bine în comunism este una mai mult sau mai puțin omogenă la nivel național. Spun toate acestea gîndindu-mă și la faptul că înainte de '89 cei care au fost mai nemulțumiți de situația existentă la acea vreme au fost cei din Transilvania, dovadă că primele orașe — după Timișoara '56 și după Brașov '87 — în care oamenii au ieșit în stradă pentru a demonstra împotriva regimului au fost din această parte a țării. De aceea, cred că *mai curînd* jinduiesc (nostalgia victimei părăsite de călău) după taifasul cozilor nocturne la tacîmuri degerate sau după „poliția ginecologică”, cum numea Eugen Ionescu tot sistemul de control ginecologic cu caracter obligatoriu, cei care au privit revoluția la televizor, decît cei care au participat direct. Tot așa cum, și acesta ar fi cel de al doilea aspect, nostalgia „epocii de aur” o au îndeosebi *segmente* din generațiile mai în vîrstă, cele care „au crescut odată cu țara” și care în comunism au fost la prima tinerețe...

Dacă supozițiile de mai sus stau sau nu în picioare sau dacă configurația regională sau generațională a respondenților și, prin reprezentativitate, a cetățenilor României care au uitat (e adevărat, după nouă ani de decepții) de ce ne aflăm în criză, este sau nu uniformă, rămîne de văzut. Ceea ce ar trebui însă să constituie subiect de reflecție mai ales pentru politicienii *noștri* este această (nouă) dihotomizare a societății românești, cu o parte a ei care își dorește stiluri de conducere autoritară, și cîrmaci cu mîna de fier, și cu o altă parte care încearcă să rămînă pe baricade.

Istoria, se spune, nu se repetă. Se reproduce, am putea adăuga. În Germania post-hitleristă de exemplu, propaganda

nazistă și chiar de altă natură au fost interzisă pe mai mulți ani. Cu toate acestea neo-nazismul are (nu numai în această țară) o pondere importantă și la mai mult patru decenii de la sfîrșitul celui de al doilea război mondial. Cum consecvența și rigoarea germană nu ne caracterizează și nici măcar în ce privește memoria noastră colectivă (chiar dacă „cine uită nu merită!”), avem toate „șansele” ca, după încercările de refacere a Gărzii de Fier, să avem și încercări de reînființare (pe față, cu denumire și acte în regulă vreau să spun) a Partidului Comunist.

Lipsiți de o perspectivă a normalității, cu imaginea (indusă) a unui viitor apocaliptic și a unei crize identitare profunde, este ușor de înțeles de ce, la sfîrșit de an 1998, se crede că „înainte” se trăia mai bine. O bătălie pierdută este o bătălie despre care crezi că ai pierdut-o, spunea Joseph de Maistre. Iar pentru cei care regretă și azi perioada ceaușistă, nu-mi rămîne decît să le ofer spre lectură poezia Anei Blandiana publicată (și, firesc, imediat retrasă) în acei ani.

Totul

...frunze, cuvinte, lacrimi,
cutii de conserve, pisici,
tramvaie cîteodata, cozi la faină,
gargarițe, sticle goale, discursuri,
imagini lungite de televizor,
gîndaci de colorado, benzină,
stegulețe, cupa campionilor europeni,
mașini cu butelii, portrete cunoscute,
mere refuzate la export.
Ziare, franzele,
ulei în amestec, garoafe,
Întîmpinări la aeroport, cico, ba-
toane,
Salam București, iaurt dietetic,
șigănci cu kenturi, ouă de Crevedia,
zvонuri,
serialul de simbătă, cafea cu
înlocuitori,
lupta popoarelor pentru pace, coruri,
producția la hectar,
Gerovitalul, băieții de pe Calea
Victoriei.
Cîntarea României, adidași,
compot bulgăresc, bancuri, pește
oceanic,
totul

Academia Interculturală Transsylvania

Programul sesiunii a II-a

6 noiembrie

Recapitularea temelor discutate în sesiunea I (discuție)
Prezentarea rezultatelor chestionarului aplicat la Sovata

7 noiembrie

Istoria germanilor/șasilor/șvabilor în Transilvania — Zeno Pinter
Apogeul și destrămarea comunităților germane. Pagini de istorie: deportarea, emigrarea și prezentul comunității săsești — Hannelore Baier
Prezentarea și dezbaterile eseurilor scrise de studenți

8 noiembrie

Sibiu — Participare la slujba evanghelică
Vizită la Muzeul Bruckental Sibiu și a orașului vechi
Prezentarea și dezbaterile eseurilor scrise de studenți

9 noiembrie

Graiuri, port, broderii — Annelise Thudt
Elemente de cultură săsească: literatură, muzică, artă, personalități — Horst Schuller
Elemente de cultură săsească (proiecție de diapozitive) — Horst Schuller
Habitat, dezvoltarea orașelor săsești — Paul Niedermaier
Prezentarea și dezbaterile eseurilor scrise de studenți

10 noiembrie

Forme de organizare — autonomia comunității săsești — Universitatea Săsească — Paul Phillipi
Legea minorităților, varianta FDG (dezbateri cu studenții)
Dansul popular săsesc (Atelier în colaborare cu grupul de tineret al Forumului Democrat German)

11 noiembrie

Arhitectura săsească — H. Fabini
Elemente de religie și biserică — Cosoroabă Ștefan
Dezbateri pe tema Universității Petăfi — Schiller. (Moderator: Haller István)

12 noiembrie

1848 • Convergențe și divergențe (dezbateri) — Steliu Lambru, Spira György, Paul Phillipi

În organizarea Centrului Intercultural al Ligii PRO EUROPA, a avut loc la Centrul Karl Wolff din Sibiu cea de a doua sesiune a Academiei Interculturale Transsylvania avînd ca temă „Comunitatea săsească — exotism și istorie”.

Mi történt a szászokkal?

November 6.-12. között Szebenben tartotta második összejövetelét a PRO EUROPA Liga által ez évben útjára indított TRANSSYLVANIA INTERKULTURÁLIS AKADÉMIA. A nyári szovátai bevezető szesszió után érkezett az ideje annak, hogy bepillantsunk a szászok történelmébe. Mindezt a helyszínen, Szebenben, a Carl Wolff Otthonban.

Az előadók között voltak számunkra ismeretlen személyek — Zeno Pinter, Hannelore Baier, Hermann Fabini —, de ott voltak a PEL „régí jó barátai” is: Paul Niedermaier és Paul Phillipi — a Német Demokrata Fórum volt elnöke, a kevés itthonmaradt szász szószólója és lelki támogatója. Az előadások amúgy is baráti hangulatát még meghittebbé tették az olyan tevékenységek, mint a vasárnapi evangélikus istentiszteleten való részvétel — amelyet Paul Phillipi tartott —, és a Bruchental Múzeumban tett látogatás. A „műhelygyakorlatok” csúcspontja azonban a Német Demokrata Fórum

ifjúsági csoportjának meghívása volt a keddi esti táncbába. 30-40 fiatal gyűlt össze minden héten — biztosítottak minket a szervezők — de közülük kevés a szász. Legnagyobb részük Szebenben tanuló egyetemista. De mindez nem okoz gondot, a lényeg az, hogy találtak egy közös témát és jól szórakoznak. Mi is ezt tettük! Ha két bal lábbal is, de roptuk a szász népi táncot!

Elérkezett az utolsó nap. Ez volt az 1848-as forradalom körüli vita napja. A főszereplők: Spira György budapesti, Steriu Lambru fiatal bukaresti történész és Paul Phillipi. Itt ugyan a szászokról kevesebb szó esett, de a szebeni egy hét alatt megismertük történelmüket, szokásaikat, letelepedésük történetét, azt, hogyan váltak „árucikké” a kommunista rendszerben, és megtudtuk, hogy jelenleg Romániában körülbelül még 80.000 fő él.

Elváláskor megegyeztünk: találkozzunk 1999 február 14.-én Csíksomlyón!
Agagyási Levente

O săptămînă de interculturalitate în orașul lui Hermann

(continuare din pagina 1)

Astfel în 1876 s-a decis desființarea scaunelor săsești și extinderea sistemului administrativ „comitatens” asupra acestora. În România Mare, datorită perpetuării ideii de stat centralizat, nu a mai existat posibilitatea reluării vreunei forme de autonomie a sașilor din Transilvania. În urma legii agrare din 1921 comunitățile săsești au fost deposedate de pădurile de pe Pământul Craiesc care asiguraseră acestor comunități veniturile necesare susținerii propriului sistem de învățămînt.

Istoria glorioasă a sașilor ardeleni a fost repede ștersă de regimul comunist. Anul 1945 a fost un an greu pentru comunitățile săsești. Germanii au fost privați de toate drepturile cetățenești în baza absurdei acuzații de vină colectivă. Au urmat anii exproprierilor și deportărilor cu consecințe deosebit de nefaste pentru viitorul comunității germane. Deși în 1948 germanii au fost recunoscuți ca „naționalitate conlocuitoare”, politica discriminatorie a regimului stalinist a continuat să se manifeste sub diverse forme. Regimul naționalist-comunist al perioadei ceaușiste a introdus practica „vînzării” etnicilor germani care deștrădăcinați, lipsiți de orice perspectivă de realizare în România, au optat în număr din ce în ce mai mare pentru emigrarea în R.F.G. Odată cu deschiderea frontierelor după decembrie 1989, între 1990 și 1992 a avut loc un adevărat exod al populației germane. Astfel, dacă în 1977 în România trăiau încă 332.205 germani, în 1992 numărul lor a scăzut la 111.301. Actualmente trăiesc cel mult 80.000 de etnici germani, majoritatea foarte vîrstnici.

Îată cum cea de-a doua sesiune le-a reamintit participanților că acest oraș a întruchipat spiritualitatea unui mic popor al Transilvaniei a cărui prezență este de acum, din păcate, insesizabilă pe străzile vechiului Hermannstadt. Doar întîlnirea cu grupul de dansuri al Organizației de Tineret a Forumului Democrat German din Sibiu și participarea la liturghia evanghelică din biserică episcopală a mai putut compensa absența sașilor într-un oraș săsesc al României de azi.

Poliția și drepturile omului

Între 17-18 noiembrie 1998, la București, Societatea Independentă Română a Drepturilor Omului, în parteneriat cu Centrul de Informare și Documentare al Consiliului Europei în România, a organizat seminarul *Poliția și drepturile omului*.

Din partea Ligii PRO EUROPA a participat HALLER István.

De ce se află, cu prioritate, poliția în vizorul organizațiilor neguvernamentale de drepturile omului?

Potrivit primului articol al *Legii nr. 26 privind organizarea și funcționarea Poliției Române*, această instituție „exercită pe teritoriul țării atribuțiile privind apărarea drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanelor, a avutului privat și public, prevenirea și descoperirea infracțiunilor, respectarea ordinii și liniștii publice”. De vreme ce, prin definiție, poliția are acest rol, este firesc ca ea să fie supusă unei atenții deosebite.

Poliția nu se bucură de această prioritate doar în ochii organizațiilor neguvernamentale din România. Organizații renumite ca Amnesty International își concentrează activitatea cu precădere în acest domeniu. În mod evident, în mâinile unei instituții ca poliția se află multă putere. Ea dispune de un personal înarmat, cu dreptul (bine limitat prin lege) de a efectua arestări, percheziții, de a acorda amenzi, de a efectua anchetă penală etc. De aceea, în orice democrație este necesar ca o autoritate care are asemenea atribuții să fie controlată de societatea civilă. Pentru că în orice democrație, autoritățile — uneori — comit abuzuri. Iar atunci când un polițist încalcă drepturile omului, fapta este la fel de gravă ca omuciderea comisă de un doctor.

În România situația este și mai specială. Nu trebuie uitat că miliția era unul dintre organele represive ale sistemului totalitar. Personalul, în mare parte, nu s-a schimbat; ici-colo nici mentalitatea. În plus, legislația nu s-a aliniat în totalitate celei din democrațiile avansate: personalul este militar și nu civil, cazurile de abuz sînt cercetate de Parchete Militare și nu civile, iar efectuarea de controale ale aresturilor poliției de către persoane

civile suferă îngrădiri majore. În acest condiții, este inevitabil ca poliției să i se acorde o atenție deosebită.

De ce creează activitatea organizațiilor neguvernamentale o frustrare în rîndul conducerii poliției, a Inspectoratelor Județene?

Cu ocazia tuturor seminariilor în domeniul drepturilor omului la care au participat reprezentanți ai societății civile, ori de cîte ori s-au adus în discuție unele încălcări comise de polițiști, s-a putut constata o frustrare și iritare a reprezentanților poliției.

Motivele sînt multiple. Cele exprimate de reprezentanții poliției sînt, de obicei, legate de formulările generale („Poliția a comis” și nu „polițistul cutare a comis”, transmițînd responsabilitatea pentru fapta unei instituții, și nu unei persoane) sau de insuficienta cunoaștere a anumitor cazuri.

În ochii celor care văd instituția din exterior, frustrarea creează impresia că reprezentanții poliției „se simt cu musca pe căciulă”. Evident, situația este alta. În cadrul polițiștilor, lucrînd în condiții deosebite — cu infractori sau împărțind amenzi impopulare —, se formează o solidaritate și o colegialitate deosebit de puternică (ceea ce și trebuie — uneori integritatea sau chiar viața unui polițist poate depinde de colegul lui). Și este inconvenabil ca un „amator”, care „habar n-are ce înseamnă să fii polițist” (acuzății care se repetă de multe ori la adresa celor care activează în domeniul drepturilor omului), să critice acești colegi. Iată o mentalitate care se poate depăși cu greu.

Poate exista o colaborare reală între poliție și organizațiile de drepturile omului?

Scopurile poliției și ale organizațiilor neguvernamentale din domeniul drepturilor omului sînt, practic (și nu doar teoretic!), comune. Rămîne doar să ne dăm seama de acest fapt.

Poliția se preocupă, înainte de toate, cu identificarea, prinderea infractorilor, verificarea respectării legilor și aplicarea amenzilor în cazuri contrare. Pentru a avea condiții optime de lucru, ea are

nevoie de sprijinul populației, însă nu poate obține acest sprijin fără să aibă încrederea cetățeanului. Atît pentru a cîștiga această încredere, cît și pentru o prestație într-adevăr profesionistă, poliția are nevoie de un personal corect, incoruptibil, care respectă prevederile legale. Tocmai în această privință își oferă ajutorul reprezentanții societății civile: ei semnalează acele cazuri în care, după părerea lor, un polițist a încălcat legea, în loc să o apere. Un polițist care lovește un presupus infractor pentru a obține informații, încălcînd astfel Codul Penal, devine el însuși un infractor, eventual chiar cu o faptă mai gravă (tortură), decît cea de care este acuzată persoana anchetată. Pentru poliție este benefică eliminarea acestor persoane din cadrul ei, iar nu apărarea lor dintr-un sentiment de colegialitate greșit înțeleasă. Odată înțeleasă această problemă, multe dintre neajunsurile încercărilor de colaborare dintre poliție și organizații de drepturile omului ar fi soluționate. Colaborare în sensul de a oferi o posibilitate mai largă de control a organizațiilor neguvernamentale în schimbul unor studii de caz mai exacte, mai pertinente, mai reale, care pot fi folosite de poliție pentru corectarea propriilor deficiențe (se spune că rufele se spală în familie — dar asupra curățeniei rufelor nescoase la lumina zilei planează permanent o anumită îndoială).

HALLER István

BIBLIOTECĂ

Noi intrări în biblioteca LPE

STUDII EUROPENE

- John R. Barber: *Istoria Europei moderne*
- Felipe Fernández-Armston: *Európa Népei*

STUDII TRANSILVANE

- Varga E. Arpád: *Erdély etnikai és felekezeti statisztikája (vol. I)*

REVISTE

- *Krasnogruda* (8/1998)
- *Helsinki Monitor* (3/1998, vol. 9)

(D. B.)

Universitatea poloneză din Lituania este legală

În locul dezbinării, ea poate constitui piatra de temelie a stabilității

În timp ce în România problema universității maghiare din Cluj a cauzat o criză greu de rezolvat a coaliției aflate la putere, în capitala Lituaniei universitatea poloneză, de-acum legalizată, și-a deschis porțile. Consiliul Local din Vilnius a decis la 18 mai 1998 înregistrarea instituției care pînă acum funcționa *ex lex*. După aproape 40 de ani, iată că în Europa Centrală funcționează din nou, în condiții de legalitate, o universitate a unei minorități naționale. Astfel se satisface revendicarea susținută de mulți ani de către minoritatea poloneză din cel mai mare stat baltic, minoritate care numără 280.000-300.000 de persoane.

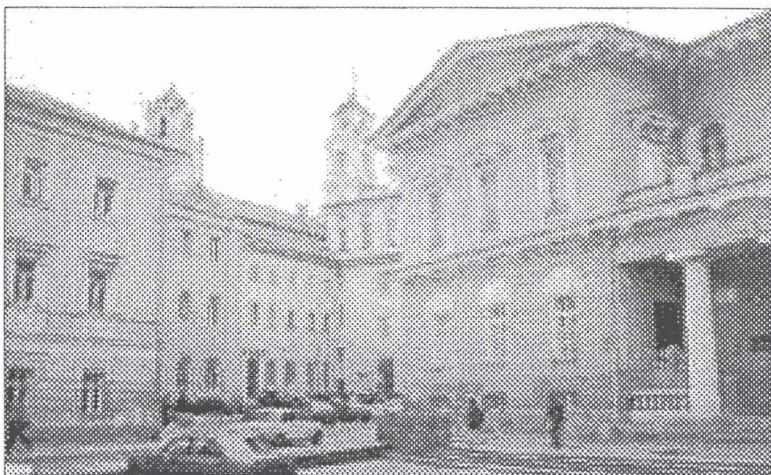
Minoritatea poloneză, care numără aproximativ 18% din populația capitalei lituaniene, nu întîmplător a ființat cu toată puterea de această instituție de învățămînt. Universitatea din localitate a fost înființată de nimeni altul decît principele Transilvaniei, István Báthory, cu care ne mîndrim nu numai noi, maghiarii, dar și lituanienii îl consideră drept unul dintre cei mai de seamă domnitori, fiind, dintre toți regii polonezi, în topul preferințelor istoriei naționale, alături de Cazimir cel Mare. În perioada interbelică, atunci cînd Vilnius, cunoscut, desigur, sub numele polonez de Wilni, a aparținut de Polonia, renumita instituție a fost numită Universitatea István Báthory. Tradiția a fost continuată și de lituanieni: ei au dezvelit, în 1995, în chiar curtea universității — împreună cu ungurii care trăiesc în capitală, — o placă memorială în cinstea domnitorului care a înființat instituția. Acest moment a fost important, deoarece pe atunci lituanienii nici nu vroiau să audă de reînființarea tradiției universității poloneze, iar numele domnitorului transilvan aducea aminte inevitabil de acest lucru.

FĂRĂ AUTORIZAȚIE

Polonezii din Lituania s-au constituit într-o forță politică odată cu consolidarea mișcării revoluționare lituaniene, și încă de la început au formulat două revendicări de bază: administrarea bilingvă, autonomă a zonelor majoritar poloneze și înființarea universității poloneze. Nu s-au resemnat la eșecul primelor negocieri, și, la puțin timp după ce Lituania și-a recîștigat independența, au înființat universitatea chiar și fără autorizație. Ca rector l-au ales pe cel mai renumit fizician din Lituania: Romualt Brazis. Instituției semi-legale, ale cărei diplome nu au fost recunoscute de Lituania pînă în primăvara lui 1998, nu i se prevedea mare viitor nici în țară, nici în Polonia. Mulți i-au reproșat faptul că absolvirea ultimilor doi ani se putea asigura doar la Varșovia, astfel că majoritatea absolvenților nu se mai întorceau în țara natală. Totuși, cei care se întorceau, puteau găsi locuri de muncă cotate peste mediu, chiar și cu diplomele nerecunoscute. Organizatorii universității au persistat cu dîrzenie, în ciuda tuturor îndoielilor, de ca și cu ar fi presimțit că lituanienii nu-i vor privi mereu ca pe niște elemente suspecte.

Pînă la începutul anului trecut nu s-a întrevăzut totuși nici un semn al îngăduinței autorităților lituaniene. Situația părea și mai rea ca la Cluj, dat fiind că era vorba despre capitala țării, a cărei apartenență anterioară la Polonia era un coșmar viu în memoria opiniei publice lituaniene. Dar existau destule alte motive pentru care nimeni nu se încumeta să prezică existența unei universități a minorităților mai degrabă la Vilnius decît la Cluj. Și asta deoarece aici, în contrast cu Transilvania, nu existase nici o tradiție a unei universități care să fi funcționat în limba minorităților. În oraș nu a existat în perioada sovietică nici o universitate poloneză, iar în

perioada poloneză nu a existat o universitate lituaniană; pînă și Rusia țaristă se limitase la educarea studenților exclusiv în limba rusă. Pe de altă parte, în timp ce proiectul universității maghiare din orașul de pe Someș era ferm sprijinit de politica externă a țării mamă, atît

Polonia democratică, cît și cea postcomunistă au păstrat o anumită distanță față de revendicările minorității poloneze din regiunea Vilnei.

INTERESUL POLONEZ

Însuși Lech Walesa a făcut declarații în acest sens, la sfîrșitul anului 1995, răspunzînd unei întrebări la o dezbatere din Budapesta; era, desigur, de înțeles precauția îndelungată a statului polonez. Opinia publică privea cu tot atîta neîncredere așteptările minorității germane deșteptate dintr-un somn letargic după schimbarea regimului, ca și lituanienii pe cele ale polonezilor. Și în Polonia socialistă de atunci declararea sus și tare a înțelegerii (cîteodată necondiționate) față de națiunile vecine însemna o formă de respingere a sistemului, cam tot așa cum la noi (Ungaria, n. red) acest lucru reprezenta simțul răspunderii față de maghiarii de peste hotare, deoarece comunismul polonez intona sloganuri șoviniste mult mai des decît cel maghiar. Dar acest lucru pare lipsit de importanță față de faptul că la granița de nord a Poloniei, în Kaliningradul rusesc, staționează mai mulți soldați ruși decît totalul efectiv al armatei poloneze. Drept urmare, în privința securității, Polonia are tot interesul să stabilizeze Lituania, singurul stat care separă Kaliningradul de trupul Rusiei. Un timp îndelungat, politicienii din Varșovia au crezut că acest scop este mai bine urmărit dacă încearcă să se împrietenească cu lituanienii, întorcînd totodată spatele polonezilor din Lituania. Strădaniile Poloniei în această direcție însă s-au lovit permanent de atitudinea rezervată a lituanienilor, care nu au crezut în sinceritatea gesturilor poloneze. Însă în cursul ultimilor doi ani situația s-a schimbat în mai multe privințe. Cu totul surprinzător, diplomația lituaniană a început

să stăruie cu entuziasm enorm asupra colaborării multilaterale dintre Varșovia și Vilnius. În contradicție cu unele aprecieri eronate și, poate, tendențioase, ale mass-mediilor ungare, schimbarea radicală dintre cele două țări nu a survenit în urma Tratatului de bază din 1995. Tratatul de bază, care făcea doar vagi referiri la problemele esențiale, a fost semnat de amândouă părțile numai după lungi dezbateri, în esență, din constrângere. Iar cele două părți și-au manifestat insatisfacția nu numai cu privire la textul documentului, ci și la respectarea și efectele lui. Totuși, acest lucru nu a creat un scandal atât de mare precum Tratatul dintre țările noastre (Ungaria și România, n. red.).

Cotitura s-a produs odată cu proiectul de colaborare multilaterală inițiată de Vilnius, la începutul anului 1997. În primăvara lui 1997, tratatele semnate în zona fostului Imperiu Lituanian ce acum aparține Poloniei, în mânăstirea Wigry, au creat o colaborare foarte strânsă între cele două țări, fără precedent în Europa Centrală. Acordurile conțineau, printre altele, prevederi detaliate cu privire la problematica minorităților, cu numeroase elemente concrete noi față de Tratatul de bază — dar nici acestea nu abordau problemele cu adevărat delicate: universitatea și autonomia. Tocmai din acest motiv, în timp ce relațiile interstate se dezvoltă într-un ritm alert, relațiile dintre minoritatea poloneză și statul lituanian au rămas în continuare încordate. Lituanienii și-au dat acordul pentru funcționarea universității probabil ca urmare a conștientizării faptului că tensiunile legate de politica față de minorități va destabiliza relația dintre Polonia și Lituania, chiar dacă Polonia se comporta foarte prudent.

Desigur, este adevărat și faptul că în 1997 și Polonia și-a schimbat atitudinea aproape impasibilă în problema politicii față de minorități. Noua constituție poloneză consfințită prin referendum de țara cu 40 de milioane de locuitori, declară încă în primul capitol faptul că Polonia sprijină legăturile polonezilor de peste hotare cu cultura națională poloneză. Drept urmare toți polonezii care pun sub semnul întrebării legitimitatea cererii referitoare la universitatea poloneză din Vilnius încalcă Constituția. Pe de altă parte, Constituția proclama dreptul minorităților naționale din Polonia de a-și înființa propriile instituții de învățământ public. Deoarece nu se limita nivelul acestora, în Polonia, în principiu, orice grup etnic poate înființa o universitate. Deci, din punct de vedere juridic, s-au înlăturat din calea acțiunilor politice externe obstacolele de natură internă. Acest aspect, chiar dacă nu în mod direct, a avut în mod clar o influență asupra schimbării de atitudine din partea lituanienilor.

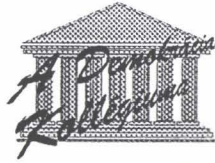
CONȘTIENTIZARE LA VILNIUS

În aprilie a.c., Congresul al VII-lea al Uniunii Polonezilor din Lituania a făcut declarații importante. Pe de o parte, și-a manifestat sprijinul pentru apropierea celor două state și pentru eforturile Lituaniei în vederea integrării europene, pe de altă parte, a adoptat un memorandum cu privire la starea deplorabilă a învățământului minoritar. Mesajul acestuia suna diplomatic, dar ferm: reprezentanții oficiali ai minorității sînt decisi să sprijine cele mai importante interese naționale lituaniene, dar se așteaptă la concesii în domeniul învățământului. În mod evident, guvernarea lituaniană a recunoscut că are nevoie de acest sprijin. Este în propriul său interes ca minoritatea poloneză să aibă perspective în Lituania, și prin aceasta să înceteze să fie un potențial element destabilizator.

Rezultatul nici nu se lasă așteptat. Imaginea Lituaniei în ochii Occidentului se îmbunătățește rapid. Un rol important îl joacă colaborarea strînsă cu Polonia, dar și sprijinirea celei de a doua minorități ca mărime. Se pare că lituanienii au reușit să facă astfel încît problema universității minorității naționale, care în România poate provoca căderea guvernului, să devină în țara lor baza stabilității.

Articol apărut în data de 20 octombrie 1998 în cotidianul
budapestan *Napi Magyarország*
Traducerea: Mátó Zsolt

Kollégisták Szovátán

A Pro Europa Liga által szervezett Demokrácia Kollégium V.-ik évfolyamának diákjai november 6.-a és 7.-e között Szovátára utaztak. Mivel a hivatalos megnyitó már október 15-én megtörtént, szükségét éreztük egy ilyen rövid, de ugyanakkor tartalmas eseménynek, mely alkalmat adott az ismerkedésre.

Az utazást az Adonis cég autóbuzsa biztosította, saját költségén. 6-án reggel indultunk a Panov-térről. A csomagok méretét és számát tekintve egy Törökországból érkező picacoló

csapatnak is nézhetek a járókelők. Még a vásárhelyi Pro Tv is kiszállt megörökítve a „nagy” pillanatot. A gólyákon és a tavalyi végzősökon kívül jelen volt még baby-sitterünk, Kovács Gyöngyvér, valamint Haller István, az Emberjogi Iroda irányítója. Meghívott volt Mircea Suhăreanu, a Liga titkára is. Az utazás kellemesen telt, élcelődések és viccek özöne emelte a hangulatot.

Elszállásolásunk után egyórás kimenőt kaptunk — úgynevezett alkalmazkodási időt, mely a többség számára a jó öreg Medve Tó megtekintését jelentette. Ezután Haller István kétórás előadást tartott a gyerekek jogainak betartásáról az oktatási intézményekben. A téma mindenkit érintett, ezért is alakult ki hamarosan egy valóságos érvháború, melynek végeredménye egy hasznos ötlet megszületése volt: az oktatási intézményekben hirdetőlapokat osztani a gyermekek jogait illetően, valamint plakátot elhelyezni, úgy a tanulók, mind a tanárok felvilágosítása érdekében. A feladat elvégzésére mi kollégisták, önkéntesen jelentkeztünk. Haller István közreműködésével és irányításával meg is kezdtük ezek szerkesztését. Reméljük mihamarabb nyomtatásban látjuk ennek eredményét.

Félórai pihenő után Mircea Suhăreanu úr vette át a szót. Az előadás témája: *A nemkormányzati szervezetek és szerepük a civil társadalomban*. Az óra kellemesen telt, az egyetlen hiányosság talán az elmaradó kérdések voltak; szűkszavúságunkat korgó gyomrunk okozhatta.

Ezekután rátértünk a „szocializációra”, vagyis a bulira (ennek megrendezését az előző év kollégistáinak köszönhetjük, akik úgy érezték, hogy kezdetben nem sikerült egységes csoportot kialakítani a kollégisták között), mely a körülményeket tekintve akár egy gólyabál szerepét is betölthette volna (amelyből viszont elődeink részestültek).

Az első félóra kissé tartozkodó hangulatát a Liga meglepetésnek szánt szülőleve és a Pepsi Max vegyes fogyasztása hamarosan megváltoztatta, olyannyira, hogy hajnali négy óráig optuk a táncot. Ezalatt egy élelmes fényképezőgép kapta lencsevégre a felkészületlen társaságot. Végül tuskóként dőlünk ágyainkba.

A Szovátán eltöltött 24 óra tartalma és hasznossága létfontosságú volt a kedvező légkör megteremtéséhez, melynek hatását a kirándulás óta eltelt másfél hónap után is érzékeljük. Reméljük az itt kialakult barátságok a kollégium elvégzése után is gyümölcsözőek lesznek.

PÁLL Róbert, kollégista

COMUNICAT

APADOR - CH (Asociația pentru Apărarea Drepturilor Omului în România - Comitetul Helsinki), LPE (Liga Pro Europa) și SIRDO (Societatea Independentă Română pentru Drepturile Omului) își exprimă regretul față de moartea violentă a lui Ștefan Itoafă, președintele filialei Constanța a LADO (Liga Apărării Drepturilor Omului) și corespondent al unui ziar local.

Cele patru organizații se declară solidare cu LADO și cer Parchetului și Poliției care efectuează cercetările să acorde maximum de atenție acestui caz deosebit de grav.

Organizațiile cer Parchetului ca, la încheierea cercetărilor, să facă publice informațiile cu privire la făptași și la mobilul crimei.

APADOR - CH, LADO, LPE, SIRDO

15 octombrie 1998

Istorie orală

În perioada 8—11 octombrie 1998 la Timișoara s-au ținut lucrările seminarului *Memorie-comunicare-identitate*. Desfășurată la Casa Adam Muller Guttenburg în organizarea Fundației pentru o Societate Deschisă în colaborare cu Grupul de Antropologie Culturală și Istorie Orală „A Treia Europă”, cele patru zile ale seminarului au inclus mese rotunde și ateliere legate de rolul și actualitatea istoriei orale ca metodă și formă de cercetare în domeniul științelor sociale (istorie, sociologie, antropologie) și privind obiectul de artă (carte, film, fotografie) ca document istoric.

După o primă zi dedicată unor cursuri de istorie orală pentru studenți, participanții (personalități cunoscute ale vieții sociale și științifice din România și din străinătate, precum Ana Blandiana, Romulus Rusan, Al. Zub, Cristian Preda, Zoltán Rostás, Viorel Marineasa, Marsha Siefert, Roman Wyborski ș.a.) au discutat teme ca *Literatura și filmul față în față cu documentul memorial, Istoria orală: probleme teoretice și metodologice, Memoria: proiecte, instituții, arhive, Istoria orală — memoria perioadei comuniste, Memorie și identitate, Anul 1956 ș.a.*

Pe lângă conținutul interesant al comunicărilor prezentate, seminarul de la Timișoara, primul de o astfel de amploare din România s-a vrut o întâlnire a specialiștilor din țară și din spațiul central și est european care studiază istoria orală. De asemenea s-au făcut pași importanți pentru crearea unei viitoare asociații la nivel național, ca și în alte țări cu tradiție în domeniu, care să facă posibilă coordonarea și acoperirea câtor mai multe zone și teme pentru realizarea unei arhive de istorie orală.

Concluzionând, întâlnirea avangardă din capitala Banatului a constituit un prim pas, dar un prim pas care promite cercetări și colaborări viitoare de care societatea românească are absolută nevoie. Pentru că istoria orală ca metodă calitativă (alternativă) de strângere a datelor istorice are rolul de a completa informațiile, dar și modul de a aborda istoria de pînă acum.

Mulțumim organizatorilor și în special sufletului acestui seminar, neobosită Smaranda Vultur. M.C.

Pro Europa poate fi citită și pe Internet, la adresa:

www.proeuro.netsoft.ro la Editură
e-mail: office@proeuro.netsoft.ro

Liga PRO EUROPA Liga

Copreședinți:

Smaranda ENACHE și CSIKY Boldizsár

Director executiv: SZOKOLY Elek

4300 Tirgu Mures, P-fa Trandafirilor nr. 5, et. III, CP. 1-154

Tel/fax: +40-(0)65-214076; 217584

CONTENTS:

P.1 *300 Years since the Romanian Church's Union with Rome, 50 Years since Its Being Outlawed* — excerpts from two contribution to the symposium organized by the PEL for the celebration of the two events;

P.2 *A Romanian/Hungarian synopsis of the PEL's main events in October;*

P.3 *Hungary-Romania 1-1* — the football match at Budapest between the national teams of Hungary and Romania and the Hungarian supporters' behaviour have been improperly politicized by the Romanian media which has failed to perceive the event as a game;

P.4-5 *Regarding the Letter of the Foreign Affairs Parliamentary Committee Requiring Mrs. Smaranda Enache, Ambassador of Romania to Finland, to Be Dismissed* — Mrs. Enache's appointment as an ambassador has elicited the rage of nationalistic media and politicians who have always interpreted her conciliatory actions as a threat to the stability of the Romanian state;

P. 6-7 *300 Years since the Romanian Church's Union with Rome, 50 Years since Its Being Outlawed* — Mrs. Enache's message to the participants to the symposium organized by the PEL at Reghin; — *On the Courage of Salvation and the Saviour's Reward* — the Romanian Greek-Catholic Church has constantly strived to integrate Romania into the European system of values even when, as a reward, it was crucified;

P. 8 *Draft Declaration of the international conference at Sofia "Women in the 21st century: Overcoming Boundaries to Sustainable Development"*;

P. 9 *"A New Vision: Developing Feminist Leadership in Eastern Europe"* — the international conference organized by the PEL at Sinaia managed to settle a cooperation network of the feminist movement in Eastern Europe; *There Where Democracy Is Still a Dream* — the Romanian model of ethnic reconciliation, as outlined at the meeting of the Centers for Pluralism, is so far a success, but, since the process is under way, it incurs a lot of responsibility in order not to be spoiled;

P. 10 — *Envoy from the Romania to Switzerland* — the PEL and the Helsinki Committee in Switzerland organized a probation period for Romanian public administration workers;

P. 11 *The Role of Mixed Families in Preventing Ethnic Conflicts in Transylvania* — the study initiated by the Satu Mare branch of the PEL on the role of the ethnically mixed families has been completed;

P. 12 *Press Release* — four NGOs, among which the PEL, express their regret at the violent death of Ștefan Itoafă, human rights activist, and require a quick and careful investigation of the circumstances of his death.

*PRO EUROPA este publicată cu sprijinul
Fundației Heinrich Böll (Germania) și BILANCE (Olanda)*

Redactor: Doina BACI

La redactarea acestui număr au colaborat: Laura ARDELEAN, Marius COSMEANU, CSIKY Erzsébet, HALLER István, KACSÓ Judith-Andrea, KERESZTES Barna, LUCACIU András, Ioana ROMAN, Tehnoredactare: PÁPAI László Zsolt

Editare texte: KACSÓ Judith-Andrea • Foto: Octavian MOLDOVAN
Multipliat la Liga PRO EUROPA

În cadrul celei de a V-a ediții a Forumului Intercultural (organizat de Centrul Intercultural al Ligii PRO EUROPA la 30 noiembrie 1997), doamna Smaranda ENACHE, copreședinta LPE, propunea domnului ministru TOKAY György ca ziua de 18 decembrie să fie declarată Ziua Minorităților din România.

Cu puțin timp în urmă, Guvernul României a dat curs propunerii emițind o hotărâre în acest sens.

GUVERNUL ROMÂNIEI HOTĂRÎRE

Pentru declararea zilei de 18 decembrie „Ziua minorităților naționale din România”

În conformitate cu prevederile art. 107 alin. 2 din Constituția României și cu prevederile art. 2 din Hotărârea Guvernului nr. 17/1997 privind înființarea, organizarea și funcționarea Departamentului pentru Protecția Minorităților Naționale, modificată prin H.G. 506/1997,

Guvernul României
hotărăște

Art. 1. — Ziua de 18 decembrie se declară „Ziua minorităților naționale din România”.

Art. 2. — (1) Departamentului pentru Protecția Minorităților Naționale și Ministerul Culturii, împreună cu autoritățile administrației publice vor acorda sprijin de specialitate în organizarea și desfășurarea manifestărilor ocazionate de acest eveniment.

(2) Cu acest prilej se vor organiza acțiuni culturale, simpozioane, mese rotunde și alte acțiuni cu tematică specifică.

PRIM-MINISTRU
RADU VASILE

Pro Europa poate fi citită pe Internet la adresa:
www.proeuro.netsoft.ro

Liga PRO EUROPA Liga

Copreședinți:

Smaranda ENACHE și CSIKY Boldizsar

Director executiv: SZOKOLY Elek

4300 Tîrgu Mureș, P-ța Trandafirilor nr. 5, et. III, CP. 1-154

Tel/fax: +40-(0)65-214076; 217584, e-mail: office@proeuro.netsoft.ro

CONTENTS:

P.1 *A Weektime of Interculturality in the Town of Hermann* — the second session of the Intercultural Academy focused on Saxons' contribution to the cultural heritage of Transylvania;

P.2 A Romanian/Hungarian *synopsis* of the PEL's main events in November;

P.3 *Before* — the ever-resuming failures of the reform in Romania has lead most of the population to a complete distrust in the possibility of the reform ever to be accomplished and also to a dangerous nostalgia for the (communist) past;

P.4 *The Intercultural Academy Transylvania* — the Saxon community from Transylvania, due to the historical twists of our century, has turned by now into a memory;

P. 5 *The Police and Human Rights* — it is high time the police understood that they and the human rights NGOs pursue the same goals; consequently, the police should look upon human rights NGOs as partners and not as adversaries; *new entries* into the PEL library;

P. 6-7 *The Polish University in Lithuania Is Legal* — while the issue of a Hungarian University in Transylvania has lead the coalition now in power to a serious crisis, the legalisation of the Polish University in Lithuania, contrary to most expectations, has proved to be rather a stabilising factor; The College of Democracy at Sovata, the first two courses of the College of Democracy focused on children's rights and on the role NGOs play within the civil society;

P. 8 *The Day of the Minorities in Romania* — as a result of a proposal made by the PEL, the Romanian Government issued a decision thereby the 18th of December is declared the Day of the Minorities in Romania.

PRO EUROPA este publicată cu sprijinul
Fundației Heinrich Böll (Germania) și BILANCE (Olanda)

Redactor: Doina BACI

La redactarea acestui număr au colaborat: AGYAGÁSI Levente, Marius COSMEANU, HALLER István, PÁLL Róbert, SZESZTAY Ádám, Peter WEBER.

Tehnoredactare: PÁPAI László Zsolt

Editare texte: KACSÓ Judith-Andrea • Foto: Octavian MOLDOVAN
Multiplicat la Liga PRO EUROPA